

HR 1 juli 1977, ECLI:NLHR:1977:AB7010, NJ 1978/84 (Van Hees/Esbeek; Gasbuis)

Wetsartikelen:	Art. 6:162 BW, art. 6:162 BW, art. 6:98 BW
Kernwoorden:	Zorgvuldigheid bij grondroeren; zuivere vermogensschade; relativiteit; toerekening naar redelijkheid
Kern:	De grondroerder dient zorgvuldig te werk te gaan mede met het oog op de zuivere vermogensbelangen van de afnemers van kabels en buizen. De bijzondere afhankelijkheid van ononderbroken nutsvoorziening doorbreekt niet het causaal verband maar onderstreept het juist.
W.H. van Boom © versie 1 december 2022	

1. Casus en uitspraak

Een zekere Hermes is als dragline-machinist in dienst van v.o.f. C. van Hees & Zonen te Tilburg (verder: Van Hees). Hij is op 28 oktober 1969 bezig met graafwerkzaamheden in Hilvarenbeek. Tegenwoordig spreken we van een *grondroerder*: iemand die bedrijfsmatig grondwerkzaamheden verricht en daarbij de spade letterlijk in de grond steekt. De grondroerwerkzaamheden vinden plaats op een terrein naast de Esbeekseweg, en in de directe omgeving van het bedrijf van BV Steenfabriek 'Esbeek' (verder: Esbeek). Hermes heeft tijdens zijn werkzaamheden onvoldoende onderzoek gedaan naar de exacte ligging van een openbare gastransportleiding, en als gevolg daarvan raakt een ondergrondse gastransportleiding, die aan Intergas NV in eigendom toebehoort, beschadigd. Hierdoor is de gastoevoer naar Esbeek's bedrijf en de productie van dit bedrijf enige uren onderbroken. Esbeek heeft dientengevolge een stagnatieschade geleden van Hfl. 7.350 (naar huidige prijspeil ong. € 35.000). Esbeek vordert van Van Hees vergoeding van de geleden schade. In feitelijke instanties wordt Van Hees inderdaad verantwoordelijk gehouden voor de schade. In cassatie voert hij daartegen aan dat de norm niet beoogt te beschermen tegen de geleden schade en dat de steenfabriek vanwege de bijzondere kwetsbaarheid voor onderbrekingen zichzelf maar beter had moeten indekken met voorzorgsmaatregelen.

De Hoge Raad oordeelt als volgt:

*"(...) O. omtrent de onderdelen 1, 2 en 3 van het middel:
dat deze onderdelen alle uitgaan van de stelling dat het belang van Esbeek bij een ongestoorde voorziening van gas (energie) niet behoort tot de belangen die worden beschermd door de normen, volgens welke Hermes zich had behoren te onthouden van de fout die tot de beschadiging van de gasleiding heeft geleid; dat deze stelling evenwel niet juist is; dat immers bij graafwerkzaamheden als de onderhavige ook jegens afnemers als Esbeek juist met het oog op hun voor de hand liggend belang bij een ongestoorde gasvoorziening de verplichting bestaat om de nodige zorgvuldigheid in acht te nemen ten einde beschadiging van een ter plaatse aanwezige gasleiding te voorkomen; dat dit niet anders wordt door de enkele omstandigheid dat aldus voor hen die voor de gemaakte fout aansprakelijk zijn, een grote uitgebreidheid van vergoedingsplichten zou kunnen ontstaan; dat deze onderdelen derhalve falen;
O. omtrent onderdeel 4 van het middel:*

*dat dit onderdeel betrekking heeft op de vraag of de schade waarvan vergoeding wordt gevorderd in een zodanig verwijderd verband met de gemaakte fout staat dat zij niet meer als gevolg van deze fout aan de daarvoor aansprakelijke personen kan worden toegerekend;
dat in dit verband moet worden vooropgesteld dat hiervoor weliswaar van belang kan zijn of de schade het redelijkerwijze te verwachten gevolg was van de gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid berust, maar het onderdeel terecht er van uitgaat dat mede moet worden gelet op de andere omstandigheden van het geval;
dat het onderdeel er onder a. en c. over klaagt dat het Hof in dit verband heeft miskend dat de schade is veroorzaakt, althans mede is veroorzaakt door de afhankelijkheid van de bedrijfsvoering van Esbeek van de voormelde gasvoorziening; dat deze afhankelijkheid echter niet aan de aansprakelijkheid van Van Hees c.s. in de weg staat, doch veeleer de onmiddellijkheid van het verband doet uitkomen, waarin de door Esbeek geleden schade met de door Hermes gemaakte fout staat; dat aan het onderdeel niet de - ook niet eerder naar voren gebrachte - stelling ten grondslag ligt dat deze afhankelijkheid van zo bijzondere aard was dat Esbeek tevoren maatregelen had moeten nemen ter voorkoming van schade als thans door hem is geleden; dat het Hof aan dit een en ander - anders dan in het onderdeel onder a. wordt aangevoerd - geen uitdrukkelijke overweging behoefde te wijden;
dat aan het overwogene niet wordt afgedaan door de mogelijk uit maatschappelijk oogpunt verstrekkende gevolgen die de aansprakelijkheid voor gedragingen als die van Hermes volgens het onderdeel onder c voor Van Hees c.s. zou kunnen hebben;
dat in het onderdeel geen andere omstandigheden worden aangeduid, die, mede gezien de aard van de aansprakelijkheid en van de schade, tot de slotsom zouden kunnen leiden dat het voormelde verband tussen deze schade en de gemaakte fout ontbreekt;
dat ook dit onderdeel derhalve niet tot cassatie kan leiden;
Verwerpt het beroep; (...)"*

2. Commentaar

Het gaat in deze zaak om zogenoemde zuivere economische schade of *zuivere vermogensschade*, dat wil zeggen schade die geleden wordt in het vermogen van de benadeelde zonder dat *in diens vermogen* een zaak is beschadigd en zonder dat zijn lichamelijke integriteit is geschonden. Het is dus niet letselschade of zaakschade maar zuivere vermogensschade. Doordat de fabriek stilviel, zijn orders niet uitgevoerd, contracten ontbonden, klanten weggelopen en dus winstverwachtingen niet uitgekomen. Dat type schade is zuivere vermogensschade. Voor de eigenaar van de gasbuis, het nutsbedrijf, is natuurlijk wel sprake van zaakschade, maar daar ging het in deze procedure niet om.

De Hoge Raad oordeelt:

- dat een ongestoorde energievoorziening is een voor de hand liggend, kenbaar belang en behoort tot de belangen die worden beschermd door de ongeschreven norm die een grondroerder in acht moet nemen (een relativiteitsoordeel als bedoeld in art. 6:163 BW)
- dat dit niet anders wordt als een cascade aan claims verwacht kan worden (een 'grote uitbreidheid van vergoedingsplichten) na onzorgvuldige graafwerkzaamheden
- dat de afhankelijkheid van de afnemer van de energievoorziening de onmiddellijkheid van het causaal verband tussen de fout en de schade benadrukt in plaats van een verre verwijdering van dat verband
- dat hieraan niet afdoet de mogelijk uit maatschappelijk oogpunt verstrekkende gevolgen die de aansprakelijkheid voor de grondroerder kan hebben.

De relevantie van het arrest is erin gelegen dat dat zuivere vermogensbelangen geen minderwaardige categorie van belangen opleveren: de norm van art. 6:162 BW om zich betamelijk te gedragen kan ook bescherming bieden aan die zuivere vermogensbelangen en in het kader van de causaliteitsreikwijdte geldt gewoon de toerekening naar redelijkheid (art. 6:98 BW). Dat lijkt vanzelfsprekend, maar in landen als Engeland en Duitsland is het dat helemaal niet. Daar worden claims als die van Esbeek voor *pure economic loss* of *reiner Vermögensschäden* pertinent afgewezen of slechts onder strikte voorwaarden – zoals gevallen waarin sprake is van bewuste roekeloosheid of van een bijzondere band tussen de benadeelde en de veroorzaker van de schade – toegewezen.¹ Dat de maatschappelijke betamelijkheid uit art. 6:162 BW ook zuivere vermogensbelangen beschermen kan en dat daar geen evident hogere drempels voor bestaan dan voor bescherming van subjectieve rechten en lichamelijke integriteit, is dus best bijzonder. In de genoemde landen is de terughoudendheid om zuivere vermogensbelangen op gelijke voet met subjectieve rechten en lichamelijke integriteit te beschermen deels ingegeven door vrees voor een onbeheersbaar grote schadelast (een tsunami aan claims bijvoorbeeld), en die discussie wordt ook in het cassatieberoep van Van Hees in essentie aangezwengeld. De Hoge Raad wil er niets van weten: aan de reikwijdte van de norm wordt niet afgedaan door de mogelijk uit maatschappelijk oogpunt verstreckende gevolgen die aansprakelijkheid zou kunnen hebben. Dit betekent dat bijvoorbeeld graafwerkzaamheden niet alleen een aansprakelijkheidsrisico voor zaakschade in het leven roepen, maar ook voor schade aan verderweg gelegen, zuivere vermogensbelangen. Overigens is het Gasbuis-arrest niet het eerste en ook niet het laatste arrest waar dat uit volgt. In 1958 werd al duidelijk dat de norm dat een piloot zorgvuldig moet vliegen om beschadiging van hoogspanningskabels te voorkomen, niet alleen strekt tot bescherming van de eigenaar van die kabels maar ook tot bescherming van degenen die als afnemer afhankelijk zijn van het ongestoorde genot van die kabels.² In meer recente rechtspraak is dat beschermingsbereik even ruim getrokken.³

Het arrest geeft geen antwoord op de vraag *hoe ver* de kring van mogelijk aanspraakgerechtigden in deze gevallen kan gaan: waar eindigt de relativiteit en de causaliteit in deze gevallen? Denk aan incidenten die met regelmaat voorkomen: ingehuurde monteurs maken een fout, schakelmateriaal faalt, het stroomnet raakt overbelast en schakelt uit: veel bedrijven zullen in dat geval zuivere vermogensschade lijden (tweedegraadsschade) en degenen die weer afhankelijk zijn diezelfde bedrijven op hun beurt ook weer (derdegraadsschade etcetera). Kunnen zij allemaal schadevergoeding vorderen? De grenzen die art. 6:163 en 6:98 BW kunnen stellen, zullen van geval tot geval moeten worden afgetast.

Het arrest gaat ook niet in op de vraag hoe de stagnatieschade van de benadeelde in dit soort gevallen moet worden berekend. Uit latere rechtspraak volgt dat bij tijdelijke onderbreking van het productieproces de schade niet mag worden gesteld op de waarde van de zaken die zonder het uitvallen geproduceerd hadden kunnen worden, ook niet als deze zaken een eenvoudig te bepalen marktwaarde hebben.⁴ Als er reservecapaciteit is kan de productieachterstand ná de onderbreking immers worden ingelopen door alsnog te produceren. Er moet dus zomogelijk een concrete schadeberekening plaatsvinden, waarbij bijv. schade door annulering of claims van teleurgestelde afnemers en extra loonkosten voor bijv. inhaalwerk moeten worden geïnventariseerd.

¹ Zie bijv. W.H. van Boom e.a., *Pure economic loss*, Wien/New York: Springer 2004, p. 1 e.v.

² HR 14 maart 1958, ECLI:NL:HR:1958:147, NJ 1961, 570 (*Spitfire*).

³ Bijv. HR 29 april 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ2935, NJ 2011/191 (*Bouwcombinatie/Liander*).

⁴ HR 18 april 1986, ECLI:NL:HR:1986: NJ 1986/567 (*Enci/Lindelauf*).